

trek getekend: „Deze zijn het die het Lam volgen, waar het ook heengaat.“

Sommiger pogen, om in de heerlijkheid alle onderscheid weg te doen vallen, en het voor te stellen, alsof alle ontlaten en volmaakt gelijke heerlijkheid zouden genieten, houdt dan ook voor de Heilige Schrift geen stand.

Of sprak niet Jezus zelf het als grondgedachte uit, dat zijn Vader in het openbaar zou vergelden, wat in de stille verborgenheid des levens vroom gedacht en vroom gedaan was? Gewaagde Jezus niet keer op keer van een „Looft, dat groot zal zijn in de hemelen“? En betuigt Paulus ons niet, dat de rechtvaardige Rechter in dien doorlichten dag een iegelijk vergelden zal, naar dat hij in het lichaam gedaan heeft? Wie veel om Jezus wil verlaten heeft, zal hij niet te meer ontvangen in het eeuwige leven?

De zaligheid is aller, maar in graad van heerlijkheid gaat, wie krachtiger geloof betoonde, hem, die achterbleef, te boven. En juist als één der teekenen van dien hoogsten graad wordt hier dat „volgen van het Lam, waar het ook heengaat“, uitgesproken.

Alle gezaglijken zullen altijd met den Heere wezen, maar toch zal er, gelijk onder de discipelen, een breder en een enger kring van gemeenschap wezen.

Het dichtst bij Jezus in de heerlijkheid, wie net nauwste hier op aarde in de gemeenschap met zijn Heiland heeft geloofd, geliefd, geleefd.

Uw verhouding tot Jezus op aarde, is dus maatstaf voor uw betrekking met Jezus daarboven; en het is alleen in die gemeenschap met Jezus, dat wie ontslieden, ook elkanderen terug kunnen vinden.

Wel dus weeten en terugvinden, maar in geheel andere verhouding.

Reeds op aarde kennen we dien overgang. Wie saam schoolmakkers waren, kunnen later elkaar terugvinden als ingeliefden bij het leger, of als zeelieden op eenzelfde schip, of als de leden van eenzelfde bestuur. En, zeker, ook dan werkt de oude kameradschap na, maar op heel anderen voet en in geheel andere verhouding. Nu beheerscht door den nieuwen toestand, waartoe ze zijn ingegaan, en door de geheel andere verhouding, waarin ze tot elkander staan.

Zelfs bij het verhuizen van dorp naar dorp ontwaren we dat. Ge kunt drie jaren lang op een dorp geregeld en gezellig hebben omgegaan met wie in dat dorp uw standgenooten waren. Maar verhuis nu, word verplaatst, en nogmaals verplaatst, en laat het geval willen, dat ge twintig jaar later een dier vroegere bekenden in de nieuwe plaats uw woning terugvindt, natuurlijk, dan kent ge elkaar nog wel, maar toch wordt uw verhouding nieuw en anders.

Gij zijt in dien tusschentijd rijper geworden; ook hij heeft zich ontwikkeld, maar hij anders dan gij; en de betrekking waarin gij tot elkander komt, zal daarvan de sporen dragen.

En zoo is het ook met het weerzien. Wat ge op aarde saam in Jezus geleefd hebt, blijft; al het andere valt weg; en slechts voor zoover kan het terugvinden tot nieuwe gemeenschap leiden, als ge saam in Jezus rijkt zijt.

Zoo treedt voor den aardschen band een hemelsche band in de plaats, en die band kan niet anders dan in Jezus zijn. Twee die elkaar weerzien zijn beide leden van het Lichaam van Christus, en de plaats die ze in dat Lichaam van Christus innemen, bepaalt de verhouding waarin ze alau tot elkander zullen staan.

Hier op aarde werken nog allerlei andere factoren op uw nauwere verbinding met menschen. Familiebanden, woonplaats, werkkring, stoffelijk belang, gelijkheid van zin en karakter, en zooveel meer, en volstrekt niet alleen uw band aan Jezus. Dikwijls zelfs komt die band aan Jezus bij den familieband maar zeer los bij, of ontbreekt geheel. Er kunnen er zelfs twee zijn, die beide in Jezus ontlaten, en die toch op aarde nooit gemeenschap met elkander in Jezus gehad hebben, ook al kwamen ze door werkring en anderszins veel met elkander in aanraking.

Nu wordt niet beweerd, dat de band dien we in den hemel aan Jezus zullen hebben, geheel buiten de natuurlijke verwantschap van ziel en ziel, van karakter en karakter omgaat. Dat verschil en die overeenstemming in karakter, zin en inborst vloeit voort uit Gods bestel in de schepping, en heeft daarom blijvende waarde. Zeker werkt het ook in den hemel door. Maar toch, ook die aansluiting kan in het rijk der heerlijkheid alleen in Jezus bestaan, terwijl ze hier op aarde zoo dikwijls in allerlei andere dingen dan geloofsgemeenschap uitkwam.

Zoo kan het ook zijn, dat deze natuurlijke verwantschap twee personen tot een huwelijk bracht; en het is evensoo denkbaar, dat tusschen ouders en kinderen uit den band des bloeds een geestelijke band opkwam. En is het nu, dat deze op geestessympathie berustende huwelijksband, of band tusschen ouders en kinderen, waarbij in Jezus gevochten was, dan natuurlijk werkt die band ook in de eenwigheid na. Edoch, dan nooit om het huwelijk, of om de generatie, maar in Jezus en alleen onder den invloed der persoonlijke verwantschap, die krachtens scheppingsordinantie hier bestond.

Waartegen gewaakt moet, is dus niet het heimwee naar het weerzien, maar de zucht naar het elkander terug erlangen om de aardsche betrekking en in de aardsche betrekking.

Elk verlangen om elkander anders dan in Jezus terug te vinden, druist in tegen den eisch des geloofs.

Let ook hier op, dat uw levenskring in het rijk der heerlijkheid zoo veel, veel grooter zal zijn, dan hier beneden.

Hier hebt ge saamgeleefd met de heiligen van één generatie, in het rijk der heerlijkheid wordt ge verplaatst in de „algemeene vergadering der volmaakt rechtvaardigen; of wilt ge, in den breeden kring van de geslachten aller eeuwen, die vóór u geweest zijn, en die na u zullen komen.

Hier hebt ge geleefd met de heiligen van één enkel dorp, een enkele stad, een enkel land; in het rijk der heerlijkheid zal het een samenleven zijn met de gekochten door het bloed des Lams uit alle natien, en volkeren, en tongen.

Hier hebt ge, naar de beperktheid van deze bedeeing, wel in één stad saamgewoond met duizenden van de gekochten des Heeren; maar intiemer levensgemeenschap hadt ge alleen met zeer enkelen, een kring van twaalf, twintig, stellig de honderd niet te boven gaande: Doch in het rijk der heerlijkheid zal de gemeenschap een volmaakte zijn, en zich gelijktijdig tot een schare die niemand tellen kan, uitbreiden.

Is het nu zoo ondenkbaar, dat er onder die heiligen aller eeuwen en aller natien personen gevonden worden, die u geestelijk veel nader

staan, die u innerlijk veel nauwer verwant zijn, dan die enkelen, aan wie ge u hier op aarde kondt aansluiten? En ligt het dan niet voor de hand, dat het wederzien van die enkelen, bij die veel rijker keuze op den achtergrond treedt?

Het Lam te volgen waar het ook heengaat, blijft het hoogste, en daarom moet elke betrekking tot uw medegedachten aan uw betrekking tot het Lam Gods ondergeschikt blijven.

Sterven van Gods kind heet daarom in de Schrift: *In Jezus ontslapen*.

En dit nu zegt meer, dan door Jezus des eeuwigen levens verzekerd te zijn. *In Jezus ontslapen*, is op het oogenblik van zijn sterven in Jezus gevonden worden. Het is sterven als een lid van het Lichaam van Christus. Het is den dood ingaan als een, die in Hem ingeliefd is; als een die buiten Jezus niet kan gedacht worden; als een die voor eeuwig van Jezus onafscheidelijk is.

Natuurlijk bestaat er dus gemeenschap tusschen allen, die nu of ooit in Jezus ontslapen zijn, want het is en blijft eeuwiglijk één Lichaam onder één Hoofd.

Maar ook in dat Lichaam wordt de verhouding van de leden onderling niet bepaald door de verhouding waarin ze op aarde tot elkander stonden, maar in hoofdzaak door de plaats die ze in dat Lichaam van Jezus innemen.

Dit nu kan met uw aardsche verhouding samenvallen, maar het kan er ook ganschelijk van verschillen.

En daarom is het, dat de Schrift ons niet op het weerzien van elkander, maar altijd op het zien van Jezus wijst, want daaraan moet steeds alle weerzien ondergeschikt blijven.

Amsterdam, 28 September 1900.

„De Haagsche Synode om.“

Het feit, dat voor het eerst, na lange worsteling, een Belijder van den Christus naar de Schriften, als voorzitter in de Haagsche Synode voorzat, mag niet onopgemerkt voorbijgaan.

Van 1867 tot 1900, alzoo drie en dertig volle jaren, hield de worsteling, die dat doel beoogde, aan; en al staan we geheel buiten de Ned. Herv. kerk, toch boezemt dit Genootschap, waartoe een zoo aanzienlijk deel van onze bevolking behoort, en waarin zoovele broeders en zusters zijn, die om hun belijdenis van de mysterien des geloofs ons na aan het hart liggen, ons genoegzame belangstelling in, om ons over den keer die plaats greep, zij het ook niet zonder vreeze, te verheugen.

De stelregel dat groei van eigen kerk ons een oorzaak van vreugde moet doen vinden in het slecht blijven, of slechter worden, van andere kerken, dunkt ons in strijd met den Christelijken eisch en zal nooit onze instemming vinden.

Hoewel we persoonlijk en in het burgerlijk leven den heer Perk onze achting kunnen toedragen, hinderde het toch, dat hij als kerkelijk hoogwaardigheidsbekleeder optrad. Een man van zijn beginselen, d. i. van beginselen waarmee liefde voor de kerk als zodanig onbestaanbaar is, had nimmer zich dit voorzitterschap moeten laten aanleunen.

Stellig is het daarom winste, dat de heer Perk thans door een man van positiever belijdenis vervangen werd.

En al te stuitende combinatie valt hiermee weg.

Toch, gelijk gezegd, verheugen we ons met beven en vreeze, want deze overwinning is niet behaald door eigen krachtsontwikkeling, en is voor de toekomst zwaar van zeer ernstige gevaren.

Een wezenlijke overwinning zou er alleen dan in gelegen hebben, zoo metterdaad deze kerk in haar massale openbaring als volkskerk terug gekomen ware van haar ontzettende afwaling en het Evangelie bij de groote meerderheid weer ingang vond.

Doch zoo staat de zaak niet. Het ongelooft is onder de leden der kerk nog even ver strekkende, en de overwinning is alleen daardoor behaald, dat de moderne theologen buiten staat bleken, om op den duur kerk te houden.

De moderne theologie is als een *fata morgana* verneveld, maar het ongelooft dat zij zocht te heiligen in kerkelijken vorm, woedt nog even fel, ja nog beslister voort.

Wel de onmacht van de moderne theologie, maar niet de macht van het Evangelie is, door den loop der gebeurtenissen, die krachtens scheppingsordinantie hier bestond.

En dit juist doet de zaak voor de toekomst zoo hachelijk staan.

Niet, alsof reeds de Synode in dit jaar aanmerkelijke verandering had kunnen te weeg brengen. Die dat vergde, maakte zich aan onbillijkheid schuldig. Voor een geheel nieuwen koers is men niet aanstonds met zijn plannen gereed; veel min terstond aan de uitvoering van die plannen toe.

Het zegt dus niets, of men al constateert, dat de Synode van dit jaar op die van vroegere jaren geleek, als twee drop-pelen water op elkander.

Dit jaar kon het nog niet tot eenige doortastende verandering komen.

Maar, natuurlijk, daarbij kan het niet blijven.

De „orthodoxie“ laadt met de overneming van het bewind een ernstige verantwoordelijkheid op zich.

Ze wist of haar eigen betekenis uit, of ze moet in de eerstkomende jaren een gedragslijn weten te kiezen en te volgen, die toont, dat er een andere wind waait.

En hierin nu schuilt de moeilijkheid.

„Orthodox“ is in dit kerkgenootschap een vaag, nietszeggend begrip. Onder dat vage begrip begrijpt men lieden van allerlei richting en streven. Kohlbruggianen, Calvinisten, Confessioneele, Supranaturalisten, oud-Ethischen, jonge Ethischen en Ritschlianen,

die wel in hun bestrijding van het Modernisme één zijn, maar geheel uiteenloopen in Schriftbeschouwing, Kerkelijk stelsel en Confessie.

Dit hindert nu minder bij Classicale en Provinciale benoemingen, omdat, naar classis en Provincie zijn, die benoemingen in zeer verschillende geest kunnen uitvallen. Maar in de Synode zal dit zeer groote ongelukheid baren.

Dan toch zal men tot besluiten moeten komen, tot besluiten die met meerderheid van stemmen genomen worden, en waarbij de moderne en Groninger leden dus nog hun stem in het kapittel behouden.

Gevolg hiervan zal zijn, dat alle voorstellen, waarover men het vooralsnog oneens is, waartegen een deel der „orthodoxen“ stemt, ten doode zijn opgeschreven.

Zoolang het nu bij zeer algemeene voorstellen blijft, zal dit geen overwegend bezwaar opleveren, en zal de zucht om tegenover de modernen als één man te staan, licht de eenheid bevorderen.

Maar anders wordt het, als men in positieven zin wil gaan handelen, en de kerk weer wil gaan bouwen.

Daarvoor toch is eenheid van leidende gedachte noodig, eenheid van uitgangspunt en eenheid van het doel, dat men beoogt, onmisbaar; en juist die drie ontbreken ten eenenmale.

Voor de Gereformeerden zelve konden hierdoor in zeer lastig parket komen.

Zij staan voor de Schrift, zij houden vast aan de drie Formulieren van Eenigheid, zij komen in verzet tegen de geheele organisatie, zij kunnen met niets minder vrede hebben, dan met herstel van de kerk in haar oorspronkelijke zuiverheid.

Maar hiervoor staan ze alleen.

Hiervoor zullen ze in de Synode hoogstens over zeer enkele stemmen beschikken.

Hiervoor zullen ze niets kunnen uitrusten. Veelzeker staat het te verwachten, dat de middenrichtingen ijveren zullen voor wat de Gereformeerden met alle krachten moeten weerstaan, zoo ze hun positie willen behouden.

We zien daarom met groote belangstelling de dingen, die komen zullen, tegemoet. Of de keer die tot stand kwam, zal niets beteekenen, of wel, zoo ze tot een kerk-reformeerende actie leidt, staat te vreezen, dat wat nu één heet, spoedig in zijn gedeelheid zal uitkomen.

Practicisme.

III.

Nog op andere wijze sprak in het opkomend *Practicisme* de tijdgeest van het laatste der vorige eeuw.

Twee ideeën vooral oefenden toen invloed, ten eerste de liefde voor den *natuurmensch*, en ten anderen de groote verwachting die men van de *school* koesterde; en wie voel nu niet terstond, hoe de toen opgekomen *Zendingsijver* met de liefde voor den *natuurmensch*, en het groote werk der *Zondagschool* met de algemeene *schoolmanie* verband hield? Waar dan als derde bijkwam, dat de hooge ingenomenheid met het *vereenigingsleven* oorzaak werd, dat én *Zending* én *Zondagschool* zich, buiten de kerken om, in particuliere vereeniging, ontwikkelden.

Het één greep in het ander. De inzigking der kerken maakte, dat van haar geen actie uitging, en de heersche denkbelden, die destijds ingang vonden, dreven als vanzelf tot buiten-kerkelijke actie.

De *Zending*, het valt, helaas, niet tegen te spreken, was door de kerken al spoedig op schromelijke wijze veronachtzaamd. Ook waar nog tot op zekere hoogte de roeping gevoeld werd, om in onze koloniën op uitbreiding der kerk onder de inlanders aan te sturen, ontbrak toch ten eenenmale het besef, dat de kerk van Christus uiterdaar veroverend is, en terrein verliest, zoo ze haar erf niet steeds uitbreidt.

De dusgenaamde Kerstening van Europa had allengs ingang geschonken aan een gevoel, alsof men er was. Zoolang in het Oosten en Noorden van Europa het Heidendom nog stand hield, had men niet afgelaten van de apostolische taak. Maar toen, met eenige toegeefelijkheid, te constateeren viel, dat Europa nu geheel voor het Kruis was gewonnen, sloop over de Christenheid een gevoel van voldaanheid. De ontdekking van Amerika, en de vaart om de Kaap hebben toen nog even een nieuwen stoot aan het *Zendingswerk* gegeven.

Maar toen de strijd in Europa zelf zoo heftig en fel tusschen de oude en de nieuwe kerken ontbrandde, trad het denkbeeld van de verovering der geheele wereld voor Jezus op den achtergrond, en noch in de Luthersche, noch in de Gereformeerde kerken ontwaakte een *zendingsijver* van genoegzame kracht. Zonder vrees voor tegenspraak kan men zelfs zeggen, dat de nieuwe actie, die voor de *zendings* in het leven trad, bij de kerken niets vond, waaraan ze zich kon aansluiten.

Die actie kwam dan ook geheel uit particulier initiatief op, sterkte zich aanstonds door het genootschapsleven, en zocht met de kerken geen schijn zelfs van verband. En wat niet minder teekent, die actie wierp zich niet op het ongelooft in eigen kring, noch op het heidendom, dat weer in den boezem der eigen natie insloep, maar richtte zich van meet af op verre, liefst zeer verre landen, en bij voorkeur vooral op zulke landen, waar men de inboorlingen nog het meest in hun natuurstaat hoopte te vinden. Wat in de Evangelische gezangen heet: „*Kaffer, Moor en Indiaan*“, drukte vrijwel uit wat men bedoelde.

Hierbij deed zich dan ook het opmerkelijk verschijnsel voor, dat te Londen, waar het centrum der beweging was, naast elkander tweeërlei actie opkwam, die even-

wijdigheid vertoonde. Eenerzijds de actie der ongelooft, wijsgeerige lieden, die hun dusgenaamde *aborigines protection societies* oprichtten, en daarnaast de geloovigen, die voor diezelfde *aborigines* (d. z. inboorlingen) hun *missionary societies* vestigden.

De neger vooral deed opgeld in die dagen. Voor de jeugd in de verhalen van Robinson Crusoe, voor de wijsgeerige dweepers in hun bescherming van de natuurvolken, en voor den Christen in den nieuw opgekomen *zendingsijver*.

Deze laatste actie ging niet tegen de predikanten in, die veelal zelf meededen, soms ook de actie leidden; maar ze was principieel buiten-kerkelijk, en moest daardoor anti-kerkelijk worden.

Dit leverde bij de *zendings* wel moeilijkheid op, omdat men van den Doop niet kon afzien, en toch moeilijk den Doop aan ieders wilkeur kon overlaten. Maar door de sympathie, die men bij tal van predikanten vond, werd ook dat bezwaar overwonnen. Twee, drie predikanten konden immers zeer wel een „*zendeling*“ ordenen, en hem de handen opleggen. Of zulke predikanten dit in de kerk bij de bevestiging van een leeraar, of in een zaal bij de uitzending van een missionair man deden, kwam immers precies op hetzelfde neer. Met den kerkeraad of met de kerk had men hierbij niets te maken. De „leeraars“ ordenen de leeraars. Wie het meerdere kon doen, was bevoegd ook tot het mindere. Waarom zouden ze dan niet ook een *zendeling* kunnen ordenen? En was de *zendings* maar eenmaal geordend, dan was hij immers tot alles bekwaam, tot prediking en tot sacramentsbediening, en dus ook tot de bediening van den Heiligen Doop.

Zoo geheel en al was men in die dagen van de eerste kerkrechtelijke beginselen vervreemd, dat het in niemand opkwam hierin iets ongerijmds te vinden. En wie nu nog een verklaring zoekt voor de klinkklare ongerijmdheid, dat nog altoos zeer eerwaardige predikanten en hooggeleerden deze absurde praktijk voortzetten, en nog altijd meedoen aan het aldus ordenen van *zendelingen*, moet op de gesteldheid der geesten in het laatste der vorige eeuw teruggaan. Van toen af is deze op zichzelf ondenkbare usantie er bij ons ingeroest. En ingeroeste usantien zijn taai van levensduur. Men denkt er niet bij. Men gaat in de sleur mee. En bestendig daardoor een kwaad, dat anders onverwilt tegenin zou wekken.

Van de groote intensiteit der aldus opgekomen *Zendingsactie* kan men zich niet licht een te hooge voorstelling vormen. De toen begonnen actie heeft deze geheele eeuw doorgewerkt, en doet het nog onverzwakt en onverpoosd. Er is door deze actie een kapitaal bijeengebracht, dat, zoo men het naciërt, ongelooflijk schijnt; en nog beschikt de *zendings* over een jaarlijks budget, dat menige Staat haar bijrijdt. En niet alleen in geld, ook in persoonlijke toewijding werd geofferd. Nooit en nergens had men te worstelen met gebrek aan personen. Niet, alsof steeds het *geschikte* personeel zich aanbod. Verre van daar. Maar aan personeel als zodanig was nimmer gebrek. Iets wat te meer de opmerksaamheid verdient, omdat deze *zendings* actie in niet zoo gering getal haar slachtoffers geëischt heeft. Velen zijn als martelaren voor den naam van Christus gevallen. En toch schrikte ook dit martelaarschap nimmer af.

We voegen er nog aan toe, dat deze actie zich tevens onderscheidde door haar *algemeen* karakter. Ze drong door onder alle volken van Europa. Ze vond haar ijverige bevoorraders onder de leden van alle kerken. Ze greep alle rangen en standen aan. En al was er onderscheid in graad van actie, zoodat Engeland en de *Hernutters* voorvingen, toch heeft van lieverlede deze actie heel de beschaaftde wereld ingenomen. Amerika kwam na ons, maar doet thans in niets voor Europa onder. Ook viel het in het oog, dat deze actie de confessioneele grenzen al meer uitwischte. In eenzelfde genootschap of vereeniging zag men mannen en vrouwen, ja tot zelfs kinderen saamwerken, die naar hun geboorte tot zeer onderscheiden kerken behoorden.

Met het oog hierop bevreemdt het te meer, dat het resultaat van deze zeldzaam uitgebreide en energieke actie, over het algemeen genomen, zoo verre beneden de bescheidenste verwachting bleef. Enkele schoone resultaten zijn verkregen. Onze *Minahassa* was een triomf. De *Zuidzee-eilanden* zonden blijde tijding. Op *Madagascar* scheen welhaast een heel deel der bevolking bekeerd. Maar als men de bevolkingsbalans opmaakt, en zich afvraagt welk percentage der bevolking van onze aarde in 1789 Christelijk, Mohamedaansch, Joodsch en Heidendom was, en men vergelijkt daarmee het percentage van thans, dan schrikt men van de onbeduidendheid der behaalde winste. Dan schijnt het, alsof heel deze actie op haar best de bovenste oppervlakte van de volkerenreeks beroerd heeft. Ja, dan ontvangt men soms den indruk, alsof we eer achter- dan vooruit gingen.

De uitbreiding van het Christendom en de terugdringing van het heidendom is schitterend in de eerste drie eeuwen; ze is in de middeleeuwen stelselmatig en geleidelijk in heel Europa doorgestaan; en na de ontdekking van Amerika en de groote vaart, zijn Roomsche *zendelingen* er in geslaagd, welhaast heel Amerika en voorts de Philippijnen en een deel van China en Japan te veroveren. Toen lagen de resultaten voor het grijpen, en vorderde men ziender oog. Thans daarentegen zijn er, zeer zeker, op kleine schaal uitkomsten verkregen. Maar wie het enorme kapitaal aanziet dat geofferd is, en het heiliger van *zendelingen*, dat uit ging en nog uit is, en dan daarnaast de verkregen resultaten legt, die kan niet anders dan verbaasd staan.

over de volstrekte onevenredigheid tusschen den omvang der actie en de poverheid van de verkregen uitkomsten. Iets wat vooral sterk spreekt, zoo men van den schijn tot het wezen doordringt, en niet afgaat op de cijfers die men u voorhoudt, en waarmede zoo telkens geoocheld wordt, maar zich afvraagt in welke deelen der wereld nu, als gevolg van deze enorme *zendings* actie, de kerk van Christus thans als nieuw gevestigd kan worden beschouwd.

Toch heeft zoo schrale oogst geen oogenblik ontmoedigd, en steeds is het uitzenden van nieuwe zaaiers doorgestaan. En dit in die mate, dat men soms den indruk ontving, alsof meer de actie zelve, dan het beoogde resultaat drijfveer was.

„Aan de *zendings* doen“, voor de *zendings* ijveren, bidstonden organiseren, kringen en kraansjen vormen, leden werven, collecten houden, bazars openen, *zendings* feesten houden, *zendings* berichten de wereld inzenden, overgekomen *zendelingen* laten optreden, *zendings* musea aanleggen, — kortom, op allerlei wijs „*zendings* arbeid“ scheppen, zoodat jong en oud, arm en rijk een deel van zijn kracht aan de *zendings* kon wijden, deed de vlam van geestdrift gedurig met nieuwe kracht uitslaan.

Het echte karakter van het *Practicisme*. Druk, bezig, altoos doende zijn. Telkens iets nieuws. Een bezigheid in allerlei vorm. En vooral een bezigheid die men buiten alle kerkelijk geschied hield. Een bezigheid, waarvoor ge bij ieder sympathie vondt. Vooral een bezigheid, waarbij naar geen zuiverheid van belijdenis gevraagd werd.

Nu was het op zichzelf heerlijk, dat in onze materialistische eeuw zich zoo krachtige actie voor een hooger geestelijk belang openbaarde; maar toch wreekte zich hier al spoedig het gebrek, dat aan den oorsprong dezer actie kleefde.

Een onkerkelijke actie kan wel uitgaan op persoonlijke bekeering, maar niet op kerstening in den eigenlijken zin des woords. Dientengevolge kan ze op geen zuiverheid van Confessie nadruk leggen. En uit dien hoofde moest ze wel allengs verlopen in een Christelijke algemeenheid, waarbij ten slotte het Christelijk element van steeds vager conceptie bleek.

De afwijkingen van het geloof slopen ook onder de *zendelingen* in. Op het *zendings* station werd de autoriteit der Heilige Schrift losgelaten. Ethische en moderne opvattingen drongen ook onder hen door. En zoo is het nu reeds, met name in Japan, voorgekomen, dat in de *zendings* scholen een bestrijding van het Christendom, als wij hier verfoeien zouden, voor goede *zendings* tactiek doorging.

Voeg hierbij, dat vooral de Engelsen en Amerikaansche *zendelingen*, helaas, maar al te zeer politieke en commercieele steun zochten, en in ruil hiervoor aan de politiek en den handel van hun land steun boden, en ge zult het verstaan, hoe allengs op tal van *zendings* stations die droeve toestanden geboren zijn, die aan het echte Christendom meer afbreuk deden, dan dat ze het Evangelie als een kracht Gods ter zaligheid openbaarden.

En wel is later de zwevende en zwerende missie weer op kerkelijke paden gekomen, maar zelfs dan geschiedde dat zoo weinig principieel en met zoo weinig heldere bewustheid, dat de meeste kerkelijke missien thans weinig anders zijn dan kopieën van de Genootschapsmissien, zonder dat er aan gedacht werd, de kerkelijke beginselen ook op het stuk der *Zending* te laten doorklinken.

Juist het hyper-practicisme van heel het streven sloot het oog voor de eischen der Confessie en der mystiek.

Eeredienst.

LX.

De „Dienst des Woords“ in engeren zin vormt slechts een deel van hetgeen in de „vergadering der geloovigen“ is af te doen. Dat de dienst des Woords, onder de verschillende deelen van den dienst, de breedste plaats inneemt, spreekt vanzelf; maar toch ook het hoofddeel blijft altoos een deel, en het is misbruik van de zijde van den prediker, zoo hij, dit ten eenenmale uit het oog verliezend, zoo goed als allen beschikbare tijd voor zijn predicatie in beslag neemt, en wat voorafgaat en volgt slechts als bijzaak behandelt.

Dit misbruik is dan tevens oorzaak, dat men de Liturgie beschouwt als alleen in dat bijkomstige bestaande, en niet inziend dat de Dienst des Woords zoowel als al het overige Liturgische regeling eischt. Goed opgevat, begint de Liturgie met het *Votum* en eindigt eerst met het Amen aan het slot van den dienst. Al wat daartussen ligt, valt onder de Liturgische orde.

Of de kerken verplicht zijn die Liturgische orde van den aanvang tot aan het einde van den dienst in alle deelen en onderdeelen vast te stellen, is een vraag op zichzelf, waarover steeds in zeer onderscheiden zin geoordeeld is. Maar ook al is het, dat de kerken voor een aanmerkelijk deel de regeling aan de Dienaren des Woords overlaten, toch gaat de Liturgische orde door, en beteekent de vrijlating alleen, dat voor die vrijgelaten deelen de prediker zelf de Liturgische orde bepaalt.

Men loope hier niet over heen. Ook nu weer herleeft hier en daar de oude strijd in onze kerken over het binden of vrijlaten van den Dienaar des Woords bij zijn handelingen in de vergadering der geloovigen. De één is meer voor regelen door de gezamenlijke kerken vastgesteld, de ander houdt staande, dat men beter doet, met ten deze den prediker naar eigen inzicht te doen beslissen. Een onvruchtbare strijd, zoo men hem op de spits drijft, en die althans nooit zóóver mag worden gedreven, dat hij de gemeente verdeelen zou.

Men he die in ver kunnen st kerkelijke tie moet Het hoog herkelijk komen ha king uitko zoo wel v bezieling v wanneer d aan de k stuit men o en formali spattingen

Daar nu met sterle had, was van die hielden naa en dat te door de E rianen in e nu in de Engelsehe de voornaa werden, is men ook t verviel, en gische vast

Wie het zal er op t worden sta maar hij z voorzichtig aanwerkend dan is het terstond w insteet van

Vergeet van de h menigte alt geestelijke i zoo moeiel dat de heil Geest stee daarom ha Christus no

Met rusti het meest d ontbindende individualist Een goed ge zaken krijg niet. Nog verleden na Nederlandsc toch altoos blijft overh

Ook onz zich in het n toestand t brengen. Oo we ons vo van lieverle hier op t zaam-aan de tuigen.

Mede daa dat de Litu den eigenlij onverschillig geregeld is

Dit versta We bedoe eigen hand kunnen vast zijn gemeent

Zulk een t kunnen aan staande usa waar de k voor een en in een ande heid van zel van zaken, bindt.

Maar dit b die vrijheid Dienst te reg staan, om a karakter te duidelijk, la Ook als de g gelijk hij w wege gehoud lekeurig te rekenschap v geen hij doe

Hij mag oogenblik h met bewusth zóó over, ik doe ik zóó“ wetenschapp althans voor maakt waan

Geen enke gebied voor, delijk nagedi genomen. R tegenover el ring is elke selen zijn a en ten slotte scheiden w de kerken in

Is dus de oen man van van geestelij zeggen: „Me laat ik mij derzoek naar Mij staat he aan, en daa zal hij het onderzoeken en alzo tot Maar dan een predikan niet is, als d zoover zij h schrijven, is slagen, en k slissingen te kerken hem opdragen vo

edigheid tusschen de poverheid van Iets wat vooral in den schijn tot niet afgaat op de dit, en waarmede vordt, maar zich ter wereld nu, als zendingssactie, de is nieuw gevestigd

oogst geen oogden is het uiten-orgegaan. En dit s den indruk ont-zelve, dan het be-ras.

voor de zending niseren, kringen n werven, collec-en, zendingssac-hten de wereld delingen laten op-eggen, — kortom, rbeid" scheppen, en rijk een deel ding kon wijden, rft gedurig met

het Practicisme. de zijn. Telkens gheid in allerlei gigheid die men schil hield. Een ieder sympathie eid, waarbij naar idenis gevraagd

f heerlijk, dat in zich zoo krach-geestelijk belang vreekte zich hier an den oorsprong kan wel uitgaan t, maar niet op z in zin des woords. geen zuiverheid n. En uit dien ngs verlopen in heid, waarbij ten nent van steeds

geloof slopen ook Op het zendingss-Heilige Schrift moderne opvat-ten door. En name in Japan, dingscholen een ndom, als wij hier ede zendingstac-

al de Engelsche elingen, helaas, en commercieelen hiervoer aan de hun land steun taan, hoe allengs s die droeve toe-aan het echte deden, dan dat kracht Gods ter

evende en zwer-elijke paden ge-chiedde dat zoo zoo weinig hel-teeste kerkelijke zijn dan kopieen n, zonder dat er elijke beginselen ng te laten door-

ne van heel het de eischen der

t.

in engeren zin a hetgeen in de " is af te doen. " onder de ver-nienst, de breedte zelf; maar toch os een deel, en le van den pre-nale uit het oog n beschikbaren beslag neemt, en chts als bijzaak

ns oorzaak, dat t als alleen in en niet inziets s zoowel als al regeling eischt. iturgie met het het Amen aan Al wat daartus-turgische orde, zijn die Litur-ng tot aan het alle deelen en s een vraag op n zeer onder-

Maar ook al en aanmerkelijk ren des Woords turgische orde ing alleen, dat e prediker zelf al.

heen. Ook nu de oude strijd en of vrijlaten s bij zijn han-ler geloovigen. n door de ge-el, de ander eter doet, met eigen inzicht ehtbare strijd, drijft, en die rden gedreven, n zou.

Men heeft hier met twee factoren te doen, die in verschillende verhouding tot elkander kunnen staan. De Dienaar treedt op in kerkelijke functie, en in die kerkelijke functie moet de Heilige Geest hem bezielen. Het hoogste wordt dan bereikt, als het kerkelijke karakter van deze functie in volkomen harmonie met deze geestelijke werking uitkomt. En omgekeerd hapert er iets, zoo wel wanneer de kerkelijke functie de bezieling van den Heiligen Geest mist, als wanneer de geestelijke werking den band aan de kerk loslaat. In het eerste geval stuit men op doodschijn, dorre vormdienst en formalisme, in het tweede op de uitspattingen van willekeur en individualisme.

Daar men nu in Engeland in de 18e eeuw met sterk gedreven formalisme te kampen had, was het natuurlijk, dat de schrijvers van die dagen in Engeland eenzijdig overhielden naar het vrije geestelijk standpunt, en dat ten slotte alle liturgische vorm door de Engelsche en Schotsche Presbyterianen in den ban werd gedaan. En daar nu in de 18e eeuw vertaalde werken van Engelsche en Schotsche Presbyterianen hier de voornaamste lectuur van het vrome volk werden, is het volkomen verklaarbaar, dat men ook ten aanzien in gelijke eenzijdigheid verviel, en dat ook hier ten slotte alle liturgische vastigheid teloor ging.

Wie het nu wel met onze kerken meent, zal er op bedacht zijn, den al te wild geworden stroom weer eenigszins in te dijken, maar hij zal 't doen met het uiterste der voorzichtigheid, kalm overtuigend, en rustig aanwerkend. Want zet men te sterk door, dan is het niet tegen te houden, dat er terstond weer reactie opkomt, en dat men, insteet van te vorderen, weer achteruitraakt.

Vergeet niet, dat het kerkelijk karakter van de heilige handelingen de groote menigte altoos minder toesprekt dan de geestelijke bezieling, en dat het voor haar zoo moeilijk is, om waarlijk te verstaan, dat de heilige werkingen van den Heiligen Geest steeds van den Zoon uitgaan, en daarom haar band aan het Lichaam van Christus nooit verloozen mogen.

Met rustigen tred bezadigd voortgaan, is het meest doeltreffend middel om den kerkontbindenden factor van het te verdeden individualisme in den Dienst tegen te gaan. Een goed geregelden Liturgischen gang van zaken krijgen we de eerste decennien toch niet. Nog jarenlang zal de fout van het verleden nawerken. En de aard van ons Nederlandsche volk zal teweeg brengen, dat toch altoos de geestelijke factor eenigszins blijft overhellen.

Ook onze studie over Eeredienst stelt zich in het minst niet voor, in den bestaanden toestand terstond zichtbare verbetering te brengen. Ook wij werken op tijd. En al wat we ons voor het oogenblik voorstellen is, van lieverlede het oog voor het belang, dat hier op 't spel staat, te openen, en langzaam-aan de ontvankelijke geesten te overtuigen.

Mede daarom legden we er nadruk op, dat de Liturgie altoos doorgaat, ook onder den eigenlijken Dienst des Woords, en geheel onverschillig, of de orde door de kerken zelve geregeld is of aan den Prediker ter eigen regeling is overgelaten.

Dit versta men niet mis.

We bedoelen niet, dat de prediker op eigen hand ooit een Liturgische orde zou kunnen vaststellen, welke ook anderen, die in zijn gemeente optreden, zou kunnen binden. Zulke een band zou alleen de kerkeraad kunnen aanleggen, en eerbied voor de bestaande usantien kan zedelijk binden, ook waar de kerkeraad zich onthoudt. Wie voor een enkele maal den dienst waarneemt in een andere plaats, zal zich uit kiesheid van zelf schikken in de bestaande orde van zaken, ook waar geen macht hem bindt.

Maar dit bedoelen we, dat ook de prediker, die vrijheid behield om zelf den gang van den Dienst te regelen, onder de verplichting blijft staan, om aan deze regeling een Liturgisch karakter te geven. Of is ook dit nog niet duidelijk, laat het dan zoo gezegd zijn: Ook als de prediker het zelf kan inrichten gelijk hij wil, is hij nochtans van Godswege gehouden en gebonden, om niet willekeurig te werk te gaan, maar zich er rekenschap van te geven, waarom hij hetgeen hij doet, zoo en niet anders doet.

Hij mag niet naar den inval van het oogenblik handelen, maar moet handelen met bewustheid. Te zeggen: „ik denk er zoo over, ik vind het zoo beter, en daarom doe ik zoo", betekent niets, tenzij men als wetenschappelijk en geestelijk man het althans voor zichzelf duidelijk heeft gemaakt waarom men zoo oordeelt.

Geen enkele vraag toch doet zich op dit gebied voor, of over die vraag is herhaaldelijk nagedacht, geredetwist en conclusie genomen. Redenen voor en tegen hebben tegenover elkander gestaan. Aan de ervaring is elke manier getoetst. Tot beginselen zijn al deze vraagstukken herleid, en ten slotte zijn de deskundigen in onderscheidene wegen uiteengegaan, en hebben de kerken in verschillende geest geoordeeld.

Is dus de prediker een man van ernst, een man van wetenschappelijke vorming en van geestelijken zin, dan zal en kan hij nooit zeggen: „Met al dat vroeger verhandelde laat ik mij niet in; daar doe ik geen onderzoek naar; daar houd ik mij niet mee op. Mij staat het nu eenmaal zoo het beste aan, en daarom doe ik het zoo"; maar dan zal hij het voor en tegen en historisch onderzoeken en aan de beginselen toetsen, en alzo tot zijn beslissing komen.

Maar dan gevoelt men ook, dat het voor een predikant volstrekt zoo gemakkelijk niet is, als de kerken hem vrijlaten. Voorzover zij hem den Liturgischen regel schrijven, is hij van verder onderzoek ontslagen, en komt hij niet voor pijnlijke beslissingen te staan. Maar voorzover de kerken hem geheel vrijlaten, d. i. hem opdragen voor zichzelf den goeden regel te

zoeken, en daarnaar te handelen, wordt al de moeite op hem gelegd, en zal hij, zoo hij man van ernst is, tot zeer diepgaand onderzoek geroepen worden. Tal van netelige quaesties zal hij zelf hebben uit te maken, en bij elke keuze die hij doet, zal de verantwoordelijkheid voor die keuze op hem alleen rusten.

Dit nu scheidt daarom te moeilijker toestanden, omdat hij, die voor het eerst als Dienaar des Woords optreedt, gemeenlijk jong van jaren, geen man van ondervinding is, en toch den eersten keer den besten al aanstands tal van quaesties moet uitmaken. Gevolg is, dat hij in zijn verlegenheid gemeenlijk bij den kerkeraad informeren zal, welke gewoonte dusver gevolgd werd, en alzo tamelijk onnadenkend alvast veel moeilijke knopen doorhak. Eenmaal zoo gewend, zal hij dan allicht blijven volharden in de tamelijk onnadenkend gedane keuze, want verandering laat zich zoo moeilijk rechtvaardigen, daar ze het rustig gevoel van de Gemeente stoort. En meest ontstaat de mogelijkheid, om tot een zelfbewuste regeling te geraken, dan eerst, als men, van standplaats verwisselend, weer voor de eerste maal in een andere gemeente optreedt.

We laten daarom de invoering van een nauwkeuriger vastgestelde kerkelijke Liturgie aan de toekomst over. Daaraan is voorschands zoo goed als niets te doen. Slechts hier en daar zal een kerkeraad eenig be- ginnen kunnen maken. Maar wat we nu reeds bedingen, is de heel andere eisch, dat de predikers, voor zoover ze dan zelf regelen en ordenen en hun eigen weg gaan, daarbij niet in het wild schermen, willekeurig te werk gaan, en naar den inval van het oogenblik handelen, maar dat ze dan voor zichzelf, na degelijk wetenschappelijk onderzoek, in stillen ernst voor God zullen uitmaken, wat eisch der beginselen is; wat het meest de stichting der gemeente bevordert, en wat door den gang van den Dienst wordt aanbevolen.

Hetzij de kerken regelen, hetzij dat de prediker zelf regelt, altoos moet de gang van den Dienst liturgisch doorgedacht zijn, en altijd moet de prediker er rekenschap van kunnen geven, waarom hij zoo koos, en waarom niet anders. En deze eisch nu moet volstrekt niet alleen gesteld voor de bediening van de Heilige Sacramenten, maar die eisch gaat even stellig bij den Dienst des Woords in engeren zin door. Ook hierbij doen zich allerlei vragen voor, die door den één zus en door den ander zoo worden beantwoord, maar waarin nooit een keuze mag gedaan worden op goed geluk af, naar het gevalt of uitkomt.

Het is uit dien hoofde, dat we in onze studie over den Eeredienst ook den Dienst des Woords er sprake brengen, en wel allereerst om de vraag te beantwoorden, welke de verhouding moet zijn tusschen de twee deelen van dezen dienst, het ééne bestaande in de Voorlesing van het Woord, en het andere in de Prediking van het Woord.

Deze twee deelen zijn thans meest geheel uiteengerukt. Bijna niemand gevoelt nu, dat ze bijeen hooren. En daarom is het vóór alle dingen noodzakelijk, dat het besef weer doordringt, dat de praefectuur en de predi-catie van het Woord een eigen betekenis hebben, en toch in onderling verband staan.

Uit de Pers.

Schoon, waar en aangrijpend ernstig is wat Prof. Baynick in de Basuin over Couperus jongste vinding schrijft:

Langs lijnen van geleidelijkheid is de nieuwe naam, dien Louis Couperus onlangs in zijn Gids roman uitvoerd voor wat beter en juist het heldend vlak der zonde heeten zou.

Maar zonde is een oudwetsbegrip, waarvoor in de moderne literatuur geen plaats meer is. Voor haar bestaat er geen objectieve wet, wier gezag volstrekt is en algemeen; geen recht, dat boven wereld en menscheit gaat; geen plichtbeseft, dat in de consciëntie bindt; geen zonde, die schuld is en straf eischt; geen zedelijkheid en geen godsdienst anders dan als producten van menscheelike, subjectieve ontwikkeling.

Moraal en religie, zo zijn wel goed op haar tijd. Zij zijn nuttig voor de onontwikkelden en onbeschaafden, die er behoefte aan hebben. Maar ze zijn eene quaestie van smaak. Indien ik er behoefte aan had, zeg ik dat de personen in den genoemden roman, zou ik den Roomsche-Katholieken godsdienst verkiezen boven den Hervormden.

Maar de intellectuelen hebben er geen behoefte meer aan. Zij zijn eraan ontnutten en beschouwen ze thans uit de verte zonder persoonlijk belang. Zij staan er buiten, zij staan er objectief tegenover, leggen alleen nog een aesthetischen maatstaf aan en beoordelen en schatten ze naar de moois en diepe impressie, welke zij maken op het voor het schoone gevoels gemoed.

Dere hoogen van geest, zoals de aristocraten, de uitverkorenen, de talrijge sprekers der moderne wereld zijn, zij leven uitsluitend voor het schoone en voor de kunst, en storen zich daarbij aan geen wet of zede, aan geen conventie of moraal, aan geen sociale en klein maatschappelijke ideeën. Uit de hoogte zien zij, als een soort goden, met min-ahting op de anderen, op de menigte, op de wereld ternier. Want terwijl dezen wroeten in het stof is voor hen het mooi, dat met emotie wekt en passie kweekt, de waardige inhoud, de eenige troost, de uitsluitende zaligheid van het leven.

Naar dit hooge geluk worden zij heengegheven door hun eigen aanleg en aard. Ieder mensch toch heeft zijn eigen levenslijn. Er is geen gemeenschappelijke weg, die allen voorgeschreven is; geen pad, dat allen zonder onderscheid te bewandelen hebben. Ieder volge zijn eigen lijn, onbekommerd om die van anderen, welke de zijne kruisen; elk late zich drijven op den stroom, die door zijn eigen leven gevormd wordt. O hoe vaak, zoo wordt ons gezegd, als een mensch zich maar gaan liet als een bloem, als een vogel, als een wolk, als een ster: hoe vaak zou hij dan zijn geluk en zijn leven wel vinden, zoals de bloem en de vogel ze vinden, zoals de wolk wegdreef in de zon, en de ster haar hemelnaam volgde.

Naar dien regel loopt het leven der hoofdper-sonen in deren roman voort. Geleidelijk gleden zij langs de lijn van hun leven, zonder veel te willen, zonder veel te strijden, zelfs zonder veel te denken en zonder veel te voelen. Geleidelijk gleden zij langs den purperen rand van hun leven; hand in hand liepen zij op hun tot één gesmolten lijnen, gedachteeloo aan de wetten en ideeën der menschen in fiere hoogheid levend naar hun eigen wet en in geen andere wereld verkeerdend dan in die van hun eigen sfeer.

Wat zou dit hooge leven der kunst zich dan ook storen aan het bekrompen oordeel der men-

schen, aan de enghartige kleinsteedsche opinie van het publiek, aan wat door velen in onkunde gehouden wordt voor eene Goddelijke en eeuwige wet!

Als een jonge man en een jonge vrouw saam stemmen in deze vereering van het schoone, in deze toewijding aan de kunst, waarom zouden zij dan niet samenleven en, onverschillig voor de beoordeeling der menschen, in volle onafhankelijkheid en vrijheid de lijn volgen van hun eigen leven? Waarom zouden zij, schoon ongetrouwd naar de willekeurige burgerlijke wet, niet als getrouwden samen kunnen wonen? Waarom zouden zij het huwelijk dat „vies" is, verkiezen boven de passie, die inool is en boven alle sleur en gewoonte verheven?

Er behoort eene groote mate van dichterslijke phantasie toe, om zulk een leven van twee jonge kunstenaars, indien het uit zedelijk oogpunt al geoorloofd ware, op den duur mogelijk te achten. Want er is naar waarheid gezegd, dat op den kunstberg de lucht wel hoog en droog, maar de bodem onvruchtbaar is.

Fietelijk wordt het dan ook in den roman van Couperus ieder oogenblik gestoord door ar oede en honger, en eindelijk geheel verbroken door de geweldige maet der zinnelijkheid, door de lijn van het vleesch, die de lijn van het kunstleven kruist door de onafwendbare noodzakelijkheid door de noodlottige almacht van den dwang van het leven, waartegen de eigen wil niets vermag in de bedwieling der zinnelijkheid vermak de droom van vleesch en bloed. Eene stille kracht, die onderdaad is de aesthetische levens- en wereld-beschouwing tegen de macht van stofvergoeding en vleeschelust niet bestand. De ziel die geen anderen inhoud heeft dan de passie voor het schoone, wordt onverbiddelijk neergetrokken door de krachtige, brutale zinnelijkheid: het zwarte, swarte stof der materiele wereld verhindert haar, om op de vleugelen der kunst te varen naar on-hoog.

Geleidelijk, langs lijnen van geleidelijkheid, gaat het dan van een ideale hoogte die misschien zelve nog een droom en illusie was, naar de lage sferen van vleesch en stille kracht, naar de eene geheimzinnige kracht, een onbewuste onbe-grepen drang van het bloed, die onder de oppervlakte in stilte broeit, maar eens ontfelbaar zeker tot uitbarsting komt, stuwt rusteloos voort.

En nergens is er eene kracht meer te vinden die tegenhoudt; nergens een houvast, waaraan men zich opbeuren kan. Menschen worden speel ballen van het noodlot, spelingen van het toeval, golven op den oceaan van het zijn. Gedachteloos, willoos, doelloos glijden zij langs de lijn van hun leven. Zij leven niet, maar worden geleefd.

Niet in alle werken der nieuwe kunst treedt deze intieme gedachte even duidelijk aan het licht. Maar over het algemeen mag er toch van gezegd, dat ze in den dienst van het dogma der evolutie staan. Het is de leer van het pantheïsme, van het ééne, absolute zijn van den blinden, redeloosen wil van de onafwendbare noodzakelijkheid die aan de kunst in haar modernste uitingen ten grondslag ligt.

Daarom gaat er van deze kunst, hoe schoon zij ook menigmaal in den vorm moge wezen, een be-nauwende, beangstigende invloed uit. Ze is door een drukkenden, swoelen dampkring omgeven. Het is geen kunst, die opheft en bezielt, die kracht en lust tot den bange strijd van het leven schenkt. Integendeel, zij is er gansch onverschillig voor, of zij de verbeelding beoedelt, den wil verlamt, de geestdrijf biescht, den levensmoed knakt, de verbarheid kwast, den vrede en de vreugde in huwelijk en huiselijk leven vergaft, de grondslagen van staat en maatschappij ondermijnt, het koste-lijke wat in een menschenkind wonen kan doodt, n. l. geloof en liefde en kracht — onder de leuze: de kunst om de kunst, acht zij menigmaal alles geoorloofd.

Menigmaal komt zij er toe, om in den heiligen naam der kunst verraad te plegen aan de heiligste goederen der menscheit.

Het kan niet anders. Er is ook wel een ziel-schoon, een geestelijke schoonheid, een bekoring in het ongereide; maar voor die hogere schoonheid gaat het kunstzoo onzer hedendaagsche aesthetici al meer dicht. Ze kennen het wezenschoon niet, ze verliezen zich in het vormenschoon, en dat zuigt hen naar beneden.

Officiële Berichten.

Classis Haarlem.

Rectificatie.

Op den zendingsdag te Haarlem te houden op 10 October, zal, wegens verhindering, niet de zending leeraar W. Pos, maar D. Dijkstra van Smilde optreden.

Namens de Classis: H. HANSEBROEK, Scriba. Vijfhuizen, 24 Sept. 1900.

Verslag van de Centrale Pastorale Conferentie.

Na het verslag van den Secretaris bekwam Ds. A. Doorn van Francker het woord en hield een referaat over: „Het hooge belang der exegese voor de bediening des Woords," waarvan de hoofdinhoud hier volgt.

Op het hooge belang van de Bediening des Woords wordt allereerst door referent de aandacht gevestigd. „Jezus zelf" zoo spreekt hij, „is de hoogste Profeet en Leeraar, en zijn profetische ambt zet Hij nog steeds door de bediening des Woords in het midden der gemeente voort. Hij heeft daartoe gegeven sommigen tot apostelen, sommigen tot profeten, sommigen tot evangelisten, en sommigen tot herders en leeraars. De herders en leeraars, hier de Dienaars des Woords, zijn de instrumenten des Heiligen Geestes; door wie Hij zijn Woord tot de gemeente brengt. En gelijk de Heere tegenover Satan stond met het: „Daar staat geschreven", en de Godsmannen van denouden dag kwamen met een „zoo waarachtig als de Heere leeft," zoo hebben ook zij te staan en te komen met de autoriteit der Heilige Schrift, die Heere zelf door hen sprekende voor zoover en zoo menigmaal zij ook het Woord Gods brengen. Het licht van dat Woord hebben zij voorts te laten schijnen op elk terrein van het gebied, dat ter hunner bearbeiding voor hen ligt.

De vraag: „Wat zegt de Heilige Schrift?" is dan ook met het oog op de bediening des Woords in het midden van de vergaderde gemeente van Christus een vraag van het hoogste gewicht. Het antwoord op die vraag is eenmaal zeer gemakkelijk, want het Woord des Heeren is eene lamp voor den voet, waarom wij leeren de perscriptura scripturae, de „duidelijkheid der Heilige Schrift." Aan de andere zijde is de beantwoording der vraag moeilijk met het oog op de diepten, die in 't Heeren Woord liggen verscholen. Met het oog op de moeilijkheid leeren de Roomschen, dat de kerk het orgaan is, waardoor de Heilige Geest zijn Woord uitlegt. Wel aanvaard de Gereformeerden de potestas doctrinae van de kerk, maar niet in dien zin, dat de persoon-lijke vrijheid van den exeget aan banden worde gelegd. De Exegese moet door grammatiscen historiscen arbeid den juiste zin van het geschrevene weergeven, lettende op de analogia scripturae. Zij moet niet alleen na- spreken wat de schrijver dacht bij het schrij-

ven, maar ook den verborgen zin der Schriften vatten. Zij bewaart voor eenzijdigheid, zoodat men niet eenzijdig redeneert van uit het organisch verband der Schriften zonder een oog te hebben voor de afzonderlijke uitspraken, en evenmin het tegenovergestelde doet; zij be-waart voor mysticisme en scholasticisme, voor willekeur en valsche vernuft. Analytisch synthe-tisch opgevat is zij van hoog belang voor de Homiletiek, voor de eenheid in de preek, waar-borgt alomvattende frischeheid en zal als exegesis popularis de prediking niet doen ontaarden in een dor betoog.

Dit nauwe verband tusschen exegese en gezonde prediking wordt door de geschiedenis geleerd. Let op den homiletischen arbeid van Chrysostomus en Augustinus. Inzicht in de Schrift was voor hen een vereischte voor de prediking, wat ook in het werk de doctrina christiana van den laatstgenoemden kerkvader duidelijk uitkomt.

De predikatie in de middeleeuwen werd hol en leeg doordat de exegese haren winterslaap inging. Het Humanisme bracht verbetering in den vorm; na de Reformatie kwam het Schriftuurlijk karakter der preek op den voor-grond. Luther pakt het hart van den tekst, hoewel formeel eenheid bij hem gemist wordt. Hij is exeget en geheele stukken uit zijne kerkpostillen zijn als commentaren gebruikt. Calvijn was de „orateur exegete" en oefende machtigen invloed uit door de bediening van het Woord. Ook in ons vaderland was men niet blind voor het hooge belang der exegese. Dit komt duidelijk uit in de Wezelsche arti-kelen en in verschillende predikaties, die het licht zagen. Maar toen de theorie van Semler ingang vond werd het Woord niet meer bedien-d, het hoog belang der Exegese dringt tot zelf-standigheid in het gebruik der commentaren, tot bestudeering van die vakken, die de biblio-logische groep vormen, tot studie der talen, vooral ook van den nieuwen inhoud van het Nieuw Testamentisch Grieksch. Een goed exeget moet op de hoogte zijn met de geschiedenis des Bijbels. De H. S. is eene historische ver-schijning. Er moet ook gelet op het eigen-aardig karakter der boeken.

Huidigt men hetzij de ideale, hetzij de coccia-jaansche opvatting der profetie, zoo komt men tot gansch andere resultaten, dan wanneer men een profetie verklaart naar de eischen, die zij zelve stelt.

Zoo ook, wanneer men de zeit-, end-of reiche-geschiedelijke exegese eenzijdig toepast op het boek der openbaring, veramt de bediening des Woords.

Strengelijk moet de eenheid tusschen Oud en Nieuw Verbond gehandhaafd, opdat de preek aan taludische verklaring zij gesceend. Ook moet gelet op de bepaalde vormen en verschij-ningen, waaronder het leven zich vertoont bij het Israëlitische volk.

Bovenal is het noodig een open oog te heb-ben voor Hem, die het Middelpunt der Schrift ten is.

„Was het oog niet zoverwant, „Het zou haar licht niet kunnen vatten,"

Na het uitspreken van dit referaat, dat met de meeste aandacht werd gevolgd, ontving Ds. Doorn bij monde van den Voorz. een woord van welverdiende dank.

Tot debat of tot het stellen van vragen wordt nu gelegenheid gegeven.

Ds. Kramer van Stroobos maakt daarvan aan-stonds gebruik, en zijne ingenomenheid met het gesprokene betingende, richt hij tot referent de vraag:

1. Hoe men handelen moet als onze dogma-tiek in botsing komt met onze exegese? en 2. Wat de exeget te doen heeft, als het blijkt, dat de algemeen vaststaande vertaling niet de juiste is?

Ds. Wolsink vraagt hierbij, of wij in onze exegese niet te veel aan de belijdenis zijn ge-bonden.

Ds. Doorn antwoordt, dat ongetwijfeld een zeer gewichtig punt door Ds. Kramer wordt ter sprake gebracht. Wij hebben, zegt hij, onze dogmatiek op te bouwen uit de exegese van afzonderlijke Schriftuurplaatsen, en bij dien arbeid vooral op het organisch verband te letten. Komt onze dogmatiek echter in botsing met onze exegese, dan hebben wij te vragen of onze dogmatiek wel bestaanbaar is met de H. Schrift. Wij moeten daartoe intusschen niet gemakkelijk overgaan, en vooral niet om wat wij in botsing met onze exegese achten aan-stonds als zoodanig te leeren. Liever zou hij wachten, nauwkeuriger onderzoeken, naar meer licht uitzien. Niet onmogelijk blijkt dan in overeenstemming te zijn, wat men eerst achtte met de Schrift, of met zijne dogmatiek, op de Schrift gegrond en uit de Schrift geput, niet overeen te komen.

Blijkt het voorts, dat de algemeen vast-staande vertaling niet de juiste is, dan moet de exegese dienstbaar zijn om het dogma te zuiveren, dat uit die onjuiste vertaling werd opgebouwd.

Ook behoef de belijdenis ons niet te bin-den. Zoodra blijkt, dat onze belijdenis met de rechte exegese der Schrift in botsing komt, heb-ben wij den kerkelijken weg te bewandelen om tegen die belijdenis ons bezuur in te dienen.

Ds. Kramer komt nogmaals terug op het ver-schil, dat er tusschen de eene en de andere vertaling des Bijbels bestaat. Hij oordeelt, dat de kerk groepen is ons een betere vertaling te geven dan die wij nu hebben. De tijd is wel-licht voor zulk een arbeid nog niet rijp; er moet meer eenheid komen. Indien we echter niet vertragen, maar volhoudend arbeiden, zal de kerk ook tot dien arbeid kunnen overgaan.

Ds. Piet vraagt: moet men in de exegese niet denzelfden weg bewandelen in betrekking tot de belijdenis, als men dien bewandelt in be-trekking tot de dogmatiek? met welke vraag Ds. Brummelkamp instemt, en die in bevesti-genden zin door referent wordt beantwoord.

Ds. Ploos van Amstel geeft in bedenking, of de vraag tot oplossing is gekomen, wat de exe-get moet doen, wanneer hij met de aangene-men vertaling in strijd komt?

Referent antwoordt, dat de vertaling niet on-feilbaar is en het daarom geoorloofd is van de vertaling af te gaan.

Leidt dit niet, wordt er weder gevraagd, tot groote willekeur van de predikanten?

Geantwoord wordt: de taalstudie gaat voor-uit en door het licht dier studie weten we nu meer dan voor 300 jaren. Mogelijk verschil kunnen en mogen we niet ontwijken.

Ds. Scheps acht het niet raadzaam een tekst te gebruiken, waarvan twee of drie verschillende vertalingen gegeven worden.

Referent zegt: wanneer wij kunnen zeggen, wat de juiste is, waarom dan niet? Een ver-taling, die voor allen bindend is, kan moeilijk gegeven worden.

Ds. N. Diemer vraagt nog: Wolk gezag heeft men ten aanzien van de verschillende vertalingen te volgen?

De Voorz. antwoordt: In het laatstebedeeld geval is het zeker het best zich te houden aan de Staten-vertaling. Die vertaling is wel niet evenzeer als onze belijdenis met kerkelijk gezag bekleed, maar toch door de kerk ons gegeven, en zoolang de kerk ons geen andere geeft, hebben wij ons aan die vertaling te houden. Ook bevoelt ze zichzelve in vergelijking met andere aan. Evenwel ook hier kan worden aangewezen, dat we met een werk te doen hebben dat voor verbetering vatbaar is, hoe uitnemend de mannen ook waren, aan wie we het hebben te danken.

In den Staten-Bijbel zelve worden in de Kantteekeningen bij tal van teksten ook een andere vertaling opgegeven; b.v. bij Joh. 14: 1 „gijlieden gelooft in God, gelooft ook in Mij", voegen zij een meer letterlijke vertaling aangeduid met het voorafgaande: „Hebr. of Gr. Hier en daar is de inlatching onbegrijpelijk onjuist, b.v. 1 Cor. 1: 28 „en hetgeen niet is, opdat Hij hetgeen (yet) is te niete zonde maken", waardoor de tegenstelling niet zijn en zijn onkenbaar wordt; die invoeging heeft dan ook vele uitveers van den Bijbel verlost om niet te veranderen in niete. Dat „niet" hier een sub-jectieve ontkenning is, komt ook niet uit in de vertaling, maar wordt terecht in de Kantteekening aangeduid. In Openb. 22: 2 is door heidenen vertaald hetzelfde woord, dat in 21: 24 en 26 door verkeren vertaald is, hoewel de Kantt. op den eerstgenoemden tekst terugwijst naar de laatstgenoemde. Door die vertaling „heidenen" wordt de uitlegging van Op. 22: 2 nog moeil-ijker dan ze toch reeds is. En zoo zijn er meer.

Wanneer nu het minjste of onjuiste van eene vertaling gansch duidelijk is, waarom zou dan de dienaar des Woords niet een andere vertaling mogen volgen, met aanwijzing van de gronden die hij daarvoor meent te hebben? Dit zal echter steeds met groote voorzichtigheid, bescheidenheid en openheid moeten gedaan worden, en het kan en mag slechts de vrucht zijn van grondige studie en nauwlettend over-wegen. Indien de dienaar in alles toont het vertrouwen der Gemeente waardig te zijn, zal de Gemeente daardoor niet worden geschokt; en tot nadere toelichting en verantwoording zij men steeds ten volle bereid.

Voorts wijst hij er op, dat wel moet worden onderscheiden, of de afwijking van ons exegeti-sche resultaat de Schrift geldt, of de belijdenis, of de dogmatiek. Is ons resultaat in strijd met de doorgaande leer of met afzonderlijke dui-delijke uitspraken der Schrift, dan is het daardoor vanzelf veroordeeld, want de Schrift kan niet in het allergeringste met zich zelve strijden. Is het in strijd met enig stuk der belijdenis, dan hebben wij ons veelmalen te bedenken, en - opnieuw te onderzoeken, eer wij onze exegese voor de juiste houden; omdat in de belijdenis de Kerk haar geloof uitsprekt, als vrucht van de verlichting des Heiligen Geestes in de voorgaande eeuwen.

Blijven wij echter bezwaar houden, dan moeten wij niet ons gevoelen, ons dogma, zoo ge-wilt, gaan prediken, maar het bezwaar gaan kenbaar maken in den kerkelijken weg. Komt onze exegese niet in strijd met de Schrift, en ook niet met de belijdenis, dan is het betrek-kelijk van weinig betekenis dat zij afwijkt van de dogmatiek, die als zoodanig het werk is van dezen of genen Godgeleerde, en niet door de kerk gekijkt. Niemand echter ga voor den Bijbel zitten, alsof hij geheel de exegese nog eens moest en kan overdoen, maar ieder sluit zich aan bij wat God heeft gegeven, en gebruik de belijdenis als wegwijzer, doch de Schrift zelve alleen als den onfeilbaren uitlegger van zichzelf en den rechter van alle uitlegging en leerling. En het zij steeds onze bede, dat de Heere ons leide tot dieper en helderder inzicht in de Schrift en tot verrijking en, waar 't noodig mocht zijn, tot verduidelijking en verbe-tering der belijdenis.

Instemend met referent wijst spr. nog op het hoog belang van exegetische studie voor de bediening des Woords. 't Is zoo treurig als de leden der Gemeente denken of zeggen: de dominee gaat niet op den tekst in, maar rede-neert er om of over heen — waarvan een ka-rakteristiek geval wordt meegedeeld. De behan-deling van perikopen is doorgaans nuttiger dan van een of een half vers; insgelijks die van Bijbelboeken achtereen. Alleen wie het Woord Gods predikt, bedient, arbeidt volgens zijn roep-ing en kan de gemeente bouwen. Spr. wijst hierbij nog aanbevelend op de „Feeststoffen" van Ds. J. Baynick.

(Wordt vervolgd.)

Buitenland.

Frankrijk. Er wordt in Fransche Gerefor-meerde kringen zeer veel gesproken over de benoeming van den heer Westphal tot hoog-leeraar in de Godgeleerdheid aan de Theo-logische faculteit te Montauban. Een nieuwe leerstoel werd bij die faculteit in het leven ge-roepen, en de minister van eeredienst benoemde daarvoor, zonder de kerk door middel van hare consistorien te raadplegen, den heer Westphal, die al sedert eenige jaren aan die faculteit ver-bonden was. Deze heer is als „evangelique" of orthodox voor de meerderheid der Fransche Gereformeerden een gewaardeerd persoon, en toch wil de permanente commissie van de officieuze synode zich over die benoeming bij den Con-sil d'Etat beklagen, omdat de minister niet vóór de benoeming het votum van de kerk ge-vraagd heeft. Uit alles blijkt, dat men de re-chten der kerk wil handhaven en zich niet van de wijs lat brengen door de overweging, dat de minister van eeredienst eens welwillende houding tegenover de Gereformeerde staatskerk aannam, door een nieuwen leerstoel bij de theo-logische faculteit te Montauban te voegen en daarvoor een man te benoemen, die het ver-trouwen van de meerderheid der Gereformeerden bezit.

De heer Westphal en enkelen met hem mee-nen, dat de minister van eeredienst, toen hij hem tot hoogleeraar benoemde, correct gehandeld heeft, omdat de wet wel eischt dat de kerk al-gemeenpleegd worden als een opgevallende plaats van een hoogleeraar in de Godgeleerdheid moet worden bezet, maar niet voorschrijft dat, wan-neer een nieuwe leerstoel gevestigd wordt, het bezetten daarvan behoort te geschieden na het advies der kerken te hebben ingewonnen. En nu vreezen deze heeren, dat de minister er wel eens toe kon overgaan, voor te slaan om de faculteiten te Montauban en te Parijs op te heffen. Elk jaar moet deze minister voor de kamer van afgevaardigden al zijn welsprekendheid uitspreken, om gedaan te krijgen dat de Protestantische theologische faculteiten niet van het budget verdwijnen. Doch wanneer de be-noeming van een nieuwen hoogleeraar aanlei-ding geeft tot moeilijkheden, is het te vreezen,